

Sosiaali- ja terveysministeriö
www.lausuntopalvelu.fi

Tehyn lausunto Ikäohjelmaa koskevasta valtioneuvoston periaatepäätöksestä. VN/17850/2022

Lausunnolla olevassa periaatepäätösluonnoksessa esitellään periaatteet Kansallisen Ikäohjelman toteuttamisessa, toimeenpanosuunnitelma vuosille 2023–2027 sekä alustavat toimenpide-ehdotukset vuosille 2027–2030.

Läpileikkaavina teemoina periaatepäätöksessä ovat:

- iäkkäiden henkilöiden osallisuuden, itsemääräämisoikeuden ja voimavarojen vahvistaminen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla,
- yksilöllisten ominaisuuksien ja tarpeiden sekä iäkkään väestön moninaisuuden parempi huomioiminen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla,
- ikääntymiseen liittyviin asenteisiin vaikuttaminen ja sukupolvien välisten suhteiden syventäminen,
- kerättävän tiedon luotettavuuden ja vertailukelpoisuuden parantaminen,
- toimintakäytänteiden vaikuttavuuden arvioinnin kehittäminen ja indikaattoreiden määrittely toiminnan laadun varmistamiseksi sekä
- väestön ikääntymiseen liittyvien mahdollisuuksien tunnistaminen ja hyödyntäminen.

Tiivistelmä Tehyn näkemyksistä koskien periaatepäätösluonnosta

Valtion rahoitus sosiaali- ja terveyspalveluille tulee olla riittävä, mukaan lukien ikäihmisten palvelut. Sote-palvelujen riittävä resurssointi edellyttää priorisointia yhteiskunnassa. Väestön ikääntymiseen täytyy varautua ministeriöiden toiminnassa sekä lainsäädäntövalmistelussa. Ennalta ehkäisevien palvelujen riittävä resurssointi ja terveyden edistämistyö on tärkeää ikääntymiseen varautumisessa.

Yhdeksi läpileikkaavaksi teemaksi ikääntymiseen varautumisessa tulee periaatepäätöksessä nostaa ikäihmisten palvelujen riittävän rahoituksen ja resurssoinnin turvaaminen. Ikäihmisten palvelujen rahoitus on nostettava muiden Pohjoismaiden tasolle. Riittävä rahoitus mahdollistaa sen, että laadukkaita palveluja voidaan tarjota kaikille niitä tarvitseville ikääntyneille. Riittävän rahoituksen turvin ikäihmisten palveluissa työskentelevän henkilöstön palkkatasoa, työolosuhteita, työhyvinvointia ja alan vetovoimaa voidaan parantaa. Näin voidaan lisätä palvelujen laatua ja asiakasturvallisuutta sekä veto- ja pitovoimaa alalla.

Tehy ehdottaa, että ensimmäiseen läpileikkaavaan teemaan 'iäkkäiden henkilöiden osallisuuden, itsemääräämisoikeuden ja voimavarojen vahvistaminen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla' lisättäisiin iäkkäiden henkilöiden kokeman elämänlaadun vahvistaminen. Esimerkiksi pitkäaikaiset sairaudet ja yksinäisyys voivat heikentää ikäihmisten kokemaa elämänlaatua. Elämänlaatu tulisi ottaa huomioon kaikessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja palvelujen järjestämisessä.

Tehy näkee erittäin hyvänä sen, että iäkkäiden ihmisten itsemääräämisoikeuden vahvistaminen on nostettu läpileikkaavaksi teemaksi. Itsemääräämisoikeuteen liittyvän lainsäädännön valmiiksi saattaminen on seuraavalla hallituskaudella tärkeä tavoite, joka tulisi priorisoida lainsäädäntövalmistelussa.

Periaatepäätösluonnoksen sivulla 20 hahmotellaan jatkotavoitteet sille, miten ikääntyvien työikäisten toimintakyky paranee ja työurat ovat pidentyvät, erityisesti ikäihmisten palveluissa, vuoteen 2030 mennessä. Sinänsä tavoitteet ovat Tehyn näkemyksen mukaan hyviä, mutta tässä vaiheessa ne jäävät vielä melko yleiselle tasolle: 'vahvistetaan, kehitetään, tutkitaan, tuotetaan, kerätään, vastataan, otetaan käyttöön, osallistetaan, tehdään, jatketaan'. Kun toimenpiteet on kuvattu näin yleisellä tasolla, niiden toteutumisen ja vaikuttavuuden arviointi voi olla tulevaisuudessa hankalaa. Työhyvinvoinnin kehittämisessä tulee huomioida aikaisempi kansallisessa ja kansainvälisessä tutkimuksissa sekä kehittämishankkeissa saatu näyttö ja hyvät toimintakäytännöt.

Tehy näkee tärkeänä, että tavoitteissa on nostettu esille uramallien ottaminen käyttöön ammatillisen osaamisen vahvistamisessa. Ikäihmisten palveluissa tehtävän työn veto- ja pitovoimaisuutta lisäksi se, että ammattihenkilöille olisi tarjolla urakehitysmahdollisuuksia asiantuntijatehtävissä (esihenkilötehtävien lisäksi). Myös vaikutusmahdollisuuksien ja itseohjautuvuuden lisääminen ikäihmisten palveluissa tehtävässä työssä on tärkeää.

Tehyn näkemyksen mukaan yhdeksi vaikuttavuustavoitteeksi 'iäkkäät ovat toimintakykyisiä pidempään' kokonaisuuteen tulee lisätä ikäihmisten kuntoutuspalvelujen kehittäminen. Oikeaan aikaan käynnistetty kuntoutus parantaa iäkkäiden toimintakykyä ja ehkäisee toimintakyvyn heikkenemistä sekä vähentää muiden palvelujen tarvetta. Kuntoutuksella pystytään vaikuttamaan myönteisesti hyvinkin iäkkäiden toimintakykyyn ja itsenäiseen elämään. Ikäihmisille tulee taata yksilölliset, tarpeenmukaiset ja oikea-aikaiset moniammatilliset kuntoutuspalvelut avopalveluina, kotiin vietävinä palveluina, kotikuntoutuksena ja tehostetussa palveluasumisessa.

Kotihoidossa ja tehostetussa palveluasumisessa fysio- ja toimintaterapeuteille tulee taata mahdollisuus tehdä ydinosaamisensa mukaista kuntoutustyötä asiakkaiden toimintakyvyn tukemiseksi arjen toiminnoissa moniammatillisena yhteistyönä. Hoitohenkilöstön iäkkäiden toimintakyvyn tukemiseen ja kuntoutukseen liittyvää osaamista on lisättävä.

Luonnoksen mukaan (s. 24) "Julkisen liikenteen tarjoajien on mukauduttava toiminta- tai liikuntarajoitteisten matkustajien määrän lisääntymiseen ja investoitava esteettömään ja älykkääseen liikenneinfrastruktuuriin ja ajoneuvoihin." Tämän lisäksi tulee kehittää myös asiakkaille tuettuja taksipalveluja, jotta toimintakykyä tukevat palvelut ovat kaikkien iäkkäiden saavutettavissa.

Iäkkäiden toimintakyvyn tukemisessa oleellista on myös yksilölliseen käyttöön sovitut ja käyttöön ohjatut apuvälineet. Tulevien hyvinvointialueiden järjestämiä apuvälinepalveluja tulee kehittää edelleen, jotta iäkkäiden apuvälineiden saatavuus turvataan.

Toimintakyvyn määritelmää voisi periaatepäätösluonnoksessa avata vielä ICF-luokituksen kuvauksen avulla (<https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on>). ICF kuvaa yksilön toimintakykyä kokonaisvaltaisesti dynaamisena tilana, joka koostuu terveydentilan sekä yksilön ja ympäristötekijöiden yhteisvaikutuksesta.

Periaatepäätösluonnoksen sivulla 26 lukee seuraavasti: "Teknologian käyttöönotto luo uudenlaisia ammatillaisrooleja (esim. teknologiakoordinaattori, etähoitaja) ja voi lisätä työn kiinnostavuutta erityisesti nuorten keskuudessa." Tässä yhteydessä voisi huomioida myös ammattihenkilöt, joilla on esimerkiksi fyysisen toimintakyvyn rajoitteita. Tällöin työ fyysisesti kuormittavassa ikäihmisten hoidossa ei onnistu, mutta etäpalveluissa se voi mahdollistua (esim. etäkotihoito). Tällöinkin on huomioitava esimerkiksi pitkällisen istumisen fyysinen kuormittavuus. Heinonen ym. (2022) tutkimuksessa todettiin, että osalle kotihoidon nuorempia ja ilman fyysisiä vaivoja oleville työntekijöitä sopi työtapa, jossa oli yhdistetty etäkotihoitoa ja asiakkaan kotona tehtäviä käyntejä, jotka mahdollistivat liikkumisen työpäivän aikana: Heinonen, T., Lindfors, P. & Nygård, C-H. 2022. Etäkotihoitotyön sisältö ja kuormittavuus sekä mahdollisuudet työurien pidentäjänä. Gerontologia 36(2), 128–142.

Ikäihmisten palveluissa työskentelevät sote-ammattihenkilöt tulee ottaa mukaan digitaalisten palvelujen ja teknologioiden kehittämistyöhön. Hoivateknologian käyttöönotossa on huomioitava käytettävyys. Esimerkiksi Malin Andtfolkin väitöstutkimuksen (2022) mukaan humanoidirobotit eivät voi puutteidensa vuoksi voi tarjota tällä hetkellä hoitoa, mutta niitä voidaan hyödyntää apuna ja täydentämässä hoitoa.

Tärkein periaatepäätösluonnoksen tavoitteista vuoteen 2030 mennessä on Tehyn näkemyksen mukaan palvelujen riittävyyden ja henkilöstön saatavuuden parantaminen. Kuten periaatepäätösluonnoksessa todetaan, seuraavan 15 vuoden aikana sosiaali- ja terveystieteiden palvelualalle tarvitaan peräti 200 000 uutta työntekijää. Tärkeintä ja kiireellisintä on ottaa käyttöön toimintamalleja, jotka parantavat henkilöstön saatavuutta, riittävyyttä, työssä jaksamista ja työhyvinvointia.

Koulutetun hoitohenkilöstön työ on ollut jo vuosia kuormittavaa kotihoidossa ja tehostetussa palveluasumisessa. Tämän vuoksi kyseiset työpaikat eivät ole vetovoimaista, vaikka työ sinänsä on erittäin merkityksellistä ja tärkeää. Ammattihenkilöt haluavat tehdä työnsä hyvin ja eettisesti kestäväällä tavalla. Tähän on panostettava tulevina vuosina.

Tehyn lausunto on luettavissa kokonaisuudessaan: www.lausuntopalvelu.fi

Helsingissä 29.8.2022

Millariikka Rytönen
puheenjohtaja
Tehy ry

Lisätietoja: Työvoimapolitiittinen asiantuntija Mervi Flinkman, mervi.flinkman@tehy.fi